

Ανθούλα Κοκοβέ

Χαρίλαος Πρωτοσυγκέλλου

Δημοδιδάσκαλος
(1907-1994)

Ιωάννινα 2006

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 50823
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 8-3-06
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ. 920 ΚΟΚ

κωδ. εγ. 4206

ΧΑΡΙΛΑΟΣ Π. ΠΡΩΤΟΣΥΓΚΕΛΛΟΥ

Δημοδιδάσκαλος

(1907-1994)

ΑΝΘΟΥΛΑ ΚΟΚΟΒΕ

ΧΑΡΙΛΑΟΣ Π. ΠΡΩΤΟΣΥΓΚΕΛΛΟΥ

Δημοδιδάσκαλος

(1907-1994)

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

© *Ανθούλα Κοκοβέ*
Κωστή Παλαμά 5
Τ.Κ. 45221 Ιωάννινα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Καθώς περνούν τα χρόνια και οι μνήμες ξεθωριάζουν, για να μη χαθούν κάποια έγγραφα ή γραπτές μαρτυρίες που έχω από το αρχείο του αείμνηστου πατέρα μου, Χαριλάου Π. Πρωτοσυγκέλλου, δάσκαλου, έφεδρου αξιωματικού και τραυματία πολέμου, αποφάσισα κάποια από αυτά, όσα γλίτωσαν από τη φωτιά, τους σεισμούς και τα ποντίκια, να τυπωθούν σ' ένα βιβλίο.

Δεν είναι καθόλου εύκολο ν' αναφερθείς σε ιστορικά ή άλλα γεγονότα που δεν γνωρίζεις καλά, και ακόμα δυσκολότερο, ένα παιδί να γράψει για το γονιό του.

Δώδεκα χρόνια μετά το θάνατό του, μνημόσυνο πνευματικό παραδίδω στην κρίση του χρόνου το παρόν βιβλίο.

Είναι χρέος τιμής στις χιλιάδες των Ελλήνων που έχυσαν το αίμα τους για την πατρίδα, αλλά και αναφορά τιμής στους ακρίτες δασκάλους, τους στυλοβάτες της υπαίθρου, που για πολλά χρόνια, σε δύσκολους καιρούς, μάθαιναν τα χωριατόπουλα Γράμματα και ανέβασαν το πνευματικό τους επίπεδο.

Σε μια εποχή αντιηρωική και σε μιά κοινωνία ατομισμού και συμφέροντος, να γράψεις για ηρωισμούς και κοινωνικές προσφορές, ίσως είναι αποκοτιά.

Τώρα μάλιστα που στις μέρες μας, αλλά και πριν που κάποιοι προσπαθούν να ξαναγράψουν τη σύγχρονη Ελληνική Ιστορία στα μέτρα τους.

Όμως την ιστορία από το 1939-1950 την έγραψαν χιλιάδες Έλληνες με τον ιδρώτα και το αίμα τους και είναι ύβρις η παραχάραξή της.

Ήταν η γενιά της εθνικής και κοινωνικής προσφοράς που με τον αγώνα τους κατάφεραν από τα ερείπια ενός δεκάχρονου πολέμου να αναρθώσουν την Ελλάδα.

Για να έρθουν οι νεότεροι να ζήσουν σε μια ελεύθερη πατρίδα και σε καλύτερες συνθήκες ζωής.

Ανθούλα Κοκοβέ

ΧΑΡΙΛΑΟΣ Π. ΠΡΩΤΟΣΥΓΚΕΛΛΟΥ

Δημοδιδάσκαλος

(1907-1994)

Ο Χαρίλαος Π. Πρωτοσυγκέλλου γεννήθηκε στο Πάπιγκο Ζαγορίου το 1907. Απόφοιτος του πενταετούς Διδασκαλείου Ιωαννίνων, διορίστηκε δάσκαλος το 1927 στη Λυκόρραχη Κόνιτσας, μετά στο Πεκλάρι (Πηγή) και το 1933 στη Γορίτσα (Καλλιθέα), μέχρι τη συνταξιοδότησή του (1962).

Ήταν παντρεμένος με την Χρυσάνθη Δ. Σακελλαρίδη και απέκτησαν δύο παιδιά τον Λουκιανό και την Ανθούλα.

Το 1928 φοίτησε στη Σχολή Εφέδρων Πεζικού στη Χαλκίδα. Έλαβε μέρος στο Ελληνοϊταλικό πόλεμο 1940-1941 ως έφεδρος ανθυπολοχαγός και τραυματίστηκε στις 16/2/1941 στο Μάλι Σπατ της Β.Η.

Την Κατοχή εντάχθηκε στις ανταρτικές αντιστασιακές ομάδες ΕΔΕΣ του Ζέροβα.

Την περίοδο 1946-1949 επιστρατεύεται και υπηρετεί ως έφεδρος υπολοχαγός Διοικητής του 5ου Λόχου ΜΑΔ του 582 Τ.Π. Κονίτσας.

Στη μάχη της Κόνιτσας τραυματίστηκε στις 29/12/1947. Τιμήθηκε με δύο αριστεία ανδρείας.

Έζησε εξήντα χρόνια στην ακριτική επαρχία Κόνιτσας σε δύσκολες και επικίνδυνες καταστάσεις με διαρκή εθνική και κοινωνική προσφορά.

Πέθανε στις 29/12/1994.

ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΛΕΜΟΥ

1939-1950

Δυσκολεύομαι να γυρίσω δεκαετίες πίσω, σε παιδικές οδυνηρές μνήμες, που τις έχω καταχωνιάσει στο βάθος του μυαλού μου.

Παληές πληγές που ακόμα με πονάνε.

Ίσως γι' αυτό για χρόνια αναβάλλω την ετοιμασία αυτού του βιβλίου.

Όταν έχεις γεννηθεί στην αντάρα του πολέμου και τα πρώτα χρόνια της ζωής σου (1939-1950) πέρασαν μέσα σε δάκρυα, αίμα, φωτιές και δυστυχία.

Όταν από μωρό στερήθηκες τον πατέρα σου που πολεμούσε στα βουνά τους εχθρούς. Όταν αναγκάστηκες να μείνεις σε αχυροκαλύβα σαν τον Χριστό, γιατί οι Γερμανοί σου κάψαν το πατρικό σου.

Κι ύστερα ν' ακολουθήσει ξερριζωμός και ξεχωρισμός. Μνήμες τόσο σκληρές και δύστυχες που σημάδεψαν την παιδική ψυχή μου.

Μόνο για χάρη της μνήμης του γονιού μου, γυρίζω πίσω σ' αυτά τα χρόνια.

Τι να καταλάβει η νέα γενιά σήμερα για γεγονότα που δεν έζησε.

Τι να νοιώσει διαβάζοντας κάποια έγγραφα του 1945 προς του πυροπαθείς των χωριών της Κόνιτσας ή του Ζαγορίου, για καταγραφή των ζημιών από τον πόλεμο.

Χρήσιμο ίσως σαν αποδεικτικό στοιχείο για τις γερμανικές αποζημιώσεις που ποτέ δεν πήραμε.

Που κι αν δινόταν δεν θα μπορούσαν ποτέ να σβήσουν όσα υποφέραμε εξ αιτίας τους, καταστρέφοντας τα παιδικά μας χρόνια και αναγκάζοντάς μας να ζήσουμε την οδύνη πυροπαθών, βλέποντας για χρόνια τα καμμένα σπίτια μας και τα κατεστραμμένα χωριά μας.

Στα χρόνια πολέμου 1939-1950, οι μνήμες έχουν στοιχειώσει για όσους τα έζησαν. Μνήμες ένδοξες από τον ελληνοϊταλικό πόλεμο και το έπος 1940-1941, κι ύστερα πένθιμες με την τριπλή κατοχή Ιταλών, Γερμανών και Βουλγάρων, από το 1941-1945.

Τα χωριά ρήμαξαν κι η καταστροφή ολοκληρώθηκε με τον συμμοριτοπόλεμο ή ανταρτοπόλεμο ή εμφύλιο, από το 1946-1949.

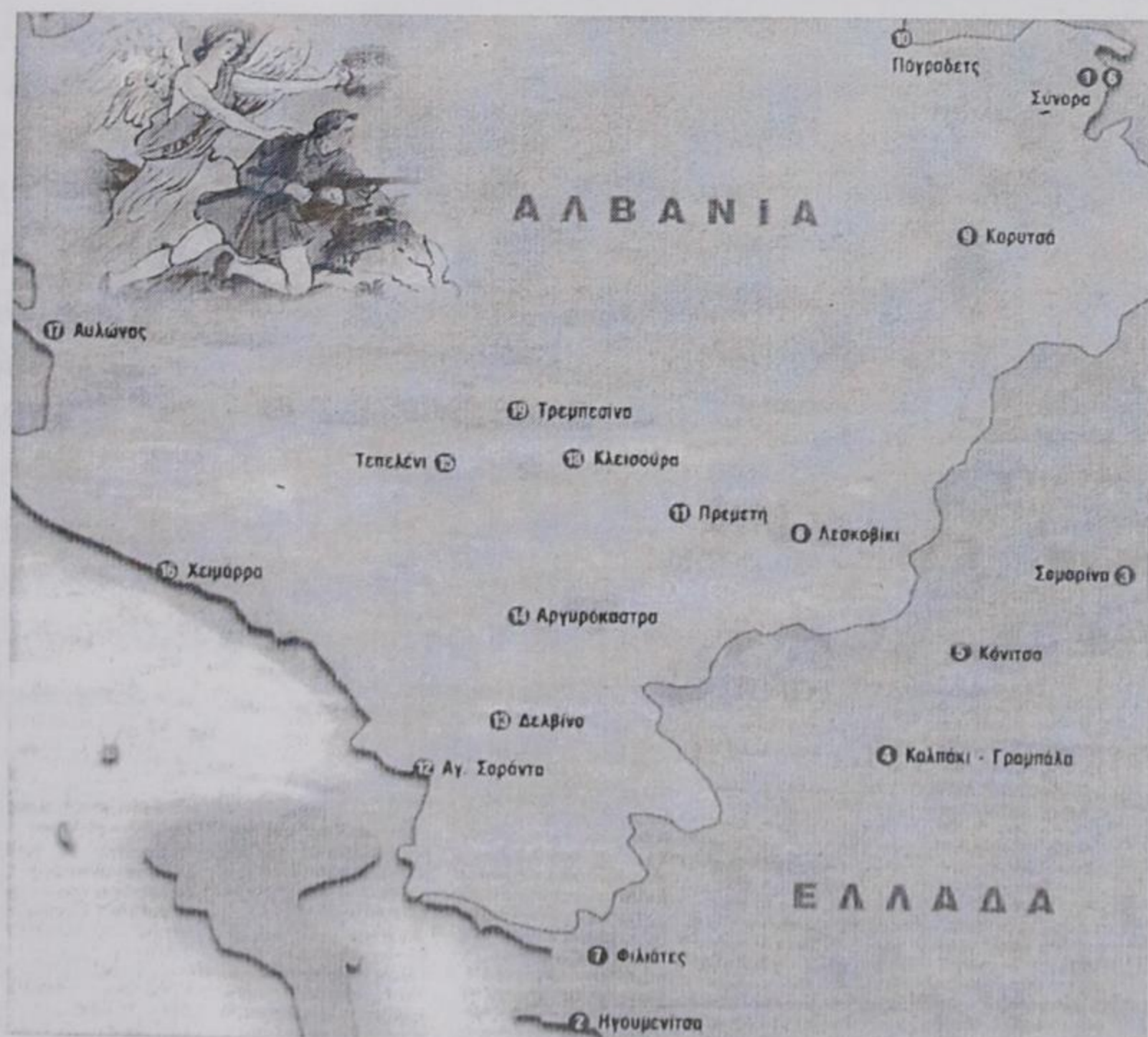
Με όποιο όνομα και αν αναφερθείς σ' αυτά τα γεγονότα, δεν παύουν να είναι τα πιο οδυνηρά για την Ελλάδα, που έχασε τότε στις πολεμικές επιχειρήσεις τον ανθό της ελληνικής νιότης και γέμισε νεκρούς, τραυματίες κι ανάπηρους η χώρα.

Η αδέκαστος Ιστορία θα αποδώσει κάποτε στους πρωταίτιους του μαύρου και του κόκκινου φασισμού την μεγάλη ευθύνη για το αιματοκύλισμα στην Ελλάδα.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

1940

ΟΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΙΤΗΣ *Ο πρεσβευτής*

Πρεσβευτής της Ελλάδας στη Ρώμη, ήταν αυτός που έγκαιρα ειδοποίησε την κυβέρνηση ότι οι Ιταλοί ετοίμαζαν αιφνιδιαστική εισβολή από την Αλβανία. Στις 15 του Μάη του 1940 έγραψε στην ελληνική κυβέρνηση: «Είμαι πεπεισμένος ότι, εάν η Ιταλία εισέλθει εις τον πόλεμον, θα ακολουθήσει, παρά

πάσαν αντίθετον δήλωσιν, την μέθοδον του αιφνιδιασμού». Στις 14 Αυγούστου, παραμονή του τορπιλισμού της Έλλης στην Τήνο, τηλεγράφησε στην Αθήνα ότι επίκειται κάποιο χτύπημα. Η σύνταξη του ιταλικού τελεσιγράφου ξεκίνησε στις 22 Οκτωβρίου στο ιταλικό υπουργείο Εξωτερικών, στη Ρώμη. Στις 23 ο Ιωάννης Πολίτης τηλεγραφούσε στην Αθήνα ότι επίκειται ιταλική στρατιωτική επίθεση εναντίον της Ελλάδας. Και προσδιόριζε ότι θα εκδηλωθεί «μεταξύ 25ης και 28ης Οκτωβρίου».

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΑΒΑΚΗΣ *Ο αγωνιστής*

Ήταν ο πρώτος Έλληνας αξιωματικός που διέταξε αντεπίθεση, δυο βδομάδες πριν από την εντολή του επιτελείου. Γεννήθηκε το 1897 στη Μάνη, μετείχε στις μάχες του Σκρα και της Δοϊράνης και πήρε μέρος στη Μικρασιατική εκστρατεία. Αποστρατεύτηκε το 1936 «για λόγους υγείας», αλλά ανακλήθηκε στην ενεργό δράση στα 1940. Συνταγματάρχης πια, ανέλαβε τη διοίκηση του αποσπάσματος Πίνδου και εργάστηκε υπεράνθρωπα ετοιμάζοντας την ελληνική άμυνα εκεί. Το απόσπασμα του αριθμούσε 2.000 άνδρες και διέθετε τέσσερα ορεινά πυροβόλα. Παρ' όλα αυτά, αντιμετώπισε τη μεραρχία Αλπινιστών «Τζούλια», που διέθετε 15.000 άνδρες και είκοσι πυροβόλα, έχοντας και αεροπορική υποστήριξη κατά την εισβολή. Ως τις 31 του Οκτώβρη ο Δαβάκης υποχωρούσε. Την 1η του Νοέμβρη διέταξε αντεπίθεση! Πολεμούσε στην πρώτη γραμμή και τραυματίστηκε, αλλά η αντεπίθεση συνεχίστηκε και κατέληξε στην πρώτη ελληνική αλλά και συμμαχική νίκη επι ευρωπαϊκού εδάφους. Στην Κατοχή συνελήφθη από τους Ιταλούς που τον επιβίβασαν σε πλοίο για την Ιταλία, όπου θα παρέμενε ως όμηρος. Το πλοίο τορπιλίστηκε και ο Δαβάκης βρήκε τραγικό θάνατο. Τάφηκε στον Αυλώνα.

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ *Ο «προσηλυτιστής»*

Αρχηγός πυροβολικού της 8ης μεραρχίας, ο συνταγματάρχης Μαυρογιάννης ήταν αυτός που επιφύλαξε «λαμπρή υποδοχή» στους Ιταλούς εισβολείς. Από τα τέλη του Αυγούστου του 1940 ανεβοκατέβαινε τις διαδρομές από τα

αλβανικά σύνορα ως τις ελληνικές γραμμές προκάλυψης, σημείωνε τοποθεσίες κι έπειτα πήγαινε στα πλησιέστερα χωριά. Πιστώσεις για την άμυνα δεν περίσσευαν κι ο συνταγματάρχης απευθυνόταν στον πρόεδρο και στον παπά κάθε κοινότητας. Τους έβαζε να χτυπήσουν την καμπάνα, μαζευόταν ο κόσμος, τους έβγαζε λόγο κι έπειτα έπαιρνε τους εθελοντές μαζί του, να σκάψουν στα περίχωρα. Αντιαρματικές τάφροι, εμπόδια με σιδηροτροχιές, ναρκοπέδια, χαρακώματα, παρατηρητήρια, φωλιές πολυβόλων, συρματοπλέγματα στήθηκαν έτσι και καμουφλαρίστηκαν. Κανένα δεν πήγε στον βρόντο.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΑΤΣΙΜΗΤΡΟΣ Ο Ηπειρώτης

Διοικητής της 8ης μεραρχίας, ο υποστράτηγος Κατσιμήτρος είχε στη διάθεση του άνδρες μόνο από την Ηπειρο. Και την Ηπειρο τους κάλεσε να υπερασπιστούν. Οι κινήσεις πέρα από τα σύνορα τον έπεισαν ότι έπρεπε να περιμένει επίθεση πριν να φέξει η 28η του Οκτώβρη. Ανέφερε στο Γενικό Επιτελείο σχετικά. Τον ρώτησαν πώς έβλεπε την κατάσταση κι απάντησε:

«Μπορώ να διαβεβαιώσω υπευθύνως τον κύριο Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου, και το τονίζω ιδιαίτέρως, ότι οι Ιταλοί δεν θα περάσουν το Καλπάκι. Χωρίς να έχω το ανάστημα του στρατηγού Πετέν, που είπε για το Βερντέν ότι οι Γερμανοί δεν θα περάσουν και δεν πέρασαν, μπορώ να βεβαιώσω με κάθε πεποίθηση πως οι Ιταλοί δεν θα περάσουν το Καλπάκι». Όντως, δεν το πέρασαν.

Πέντε μήνες διήρκεσαν οι μάχες των ελληνικών δυνάμεων με τους πανίσχυρους Ιταλούς. Τα 19 επεισόδια της σύγκρουσης γράφτηκαν στην κραυγή «Αέρα»...

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ ΕΚΕΙΝΗΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

1 28/10/1940: Υπέρ βωμών και εσπιών

ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΙΣ ΤΑ ΟΥΡΑ!
ΗΡΧΙΣΑΝ ΣΗΜΕΡΟΝ ΔΙ ΕΧΟΡΟΠΡΑΞΙΑΙ
 Τό πρώτον ανακοινώθεν τού Έλληνικού Έπιτελείου
Πρωίνοι συναγερμοί εις τάς 'Αθήνας
Ο Βασιλεύς εις τάς 'Αδούς τής πρωτευούσης
Τό Έθνος σύσσωμον αντιμετώπιζει
τήν θρασυδειλον πρόκλησιν των 'Ιταλών

Η ΖΩΗ ΜΑΣ
 εις την ύπηρεσίαν
 τής Πατρίδος

Η ιταλική επίθεση εκδηλώθηκε στις 5 το πρωί σε όλο το μήκος των ελληνοαλβανικών συνόρων. Την πρώτη ώρα οι Ιταλοί διέθεταν 100.000 άνδρες, άγνωστο αριθμό μελανοχιτώνων και κάμποσους στρατολογημένους Αλβανούς. Είχαν 135 πυροβολαρχίες και ένα τάγμα πολυβόλων, 150 άρματα μάχης και 18 ίλιες ιππικού. Και υποστηρίζονταν από 400 αεροπλάνα. Απέναντί τους οι Έλληνες διέθεταν 35.000 άνδρες με 40 πυροβολαρχίες. Και η ελληνική αεροπορία είχε 130 αεροπλάνα που έπρεπε να καλύπτουν ολόκληρη την ελληνική επικράτεια.

2 29/10/1940: Μάχες στην ακτή

Στο μέτωπο της παραλίας, οι Ιταλοί κατάφεραν να προχωρήσουν ως τον ποταμό Θύαμη, τον Καλαμά. Σε κάποιο σημείο τον πέρασαν. Κατάφεραν να κυριεύσουν την ακριτική κωμόπολη Φιλιάτες και να μπουν στην Ηγουμενίτσα. Δεν μπόρεσαν να πάνε πιο κάτω, καθώς η ελληνική ανασύνταξη τους σταμάτησε.

Ολος ο ελληνικός λαός στάθηκε συμπαραστάτης στον αγώνα του απλού φαντάρου.

3 29/10/1940: Διείσδυση

Η γραμμή άμυνας έσπασε στα ανατολικά και οι Ιταλοί κατόρθωσαν να προωθηθούν βαθιά στο ελληνικό έδαφος, ως την περιοχή της Σαμαρίνας. Το Γενικό Έπιτελείο το αποσιώπησε και η λογοκρισία απαγόρευσε την κοινοποίηση της κατάστασης. Ευτυχώς, οι εισβολείς σκάλωσαν στα απότομα βουνά και δεν τόλμησαν να προχωρήσουν, περιμένοντας την εξέλιξη στο κεντρικό μέτωπο, καθώς φοβήθηκαν μήπως κυκλωθούν.

4 30/10 - 8/11/1940: Ιταλική συντριβή

Νύχτα, 29 του Οκτώβρη, όλοι οι Έλληνες βρίσκονταν στις προκαθορισμένες θέσεις τους, επανδρώνοντας κατά τα επιτελικά σχέδια τη γραμμή άμυνας που η μεραρχία είχε καθορίσει. Οι Ιταλοί έφτασαν εκεί πρωί 30 του μήνα. Ήταν στο Καλπάκι και στη Γραμπάλα, που υψώνονται δεξιά κι αριστερά της δημοσιάς. Η γενική επίθεση των Ιταλών εκδηλώθηκε στις 4 το πρωί της 31ης του Οκτώβρη. Οι Έλληνες τους άφησαν να πλησιάσουν αρκετά πριν να αρχίσουν τα πολυβόλα. Ως τη νύχτα, οι Ιταλοί δεν είχαν καταφέρει να κερδίσουν σπιθαμή. Και μετρούσαν βαριές απώλειες. Νέα γενική επίθεση αποκρούστηκε στις 2 του Νοέμβρη. Κι ακόμα μία, στις 5 του μήνα. Στις 8 ο Μουσολίνι αντικατέστησε τον στρατηγό Πράσκα.

5 **6/11/1940: Ανακατάληψη στα ανατολικά**

ΑΘΗΝΑΙΚΑ ΝΕΑ
ΜΕΓΑΛΗ ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

ΕΙΣΡΘΗ ΘΥΒΑΤΕΙ ΙΤΑΛΙΚΗ ΦΑΛΑΓΓΗ ΑΠΡΟΣΤΑΛΕΣΙΑ ΕΙΣ ΠΗΛΑΘΝ ΠΡΟΣ ΕΝΙΣΧΥΣΙΝ ΤΗΣ ΚΥΚΛΟΠΡΟΣΩΠΗΣ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ ΔΑΠΗΝΙΣΤΩΝ ΕΞΕΜΗΔΕΜΙΣΘΗ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΚΑΙ ΜΕΤΕΦΕΡΘΗ ΗΡΩΤΙΚΩΣ ΠΥΡΟΜΑΧΙΚΑ ΚΑΙ ΤΡΟΦΙΜΑ ΕΙΣ ΤΑ ΠΡΟΚΕΣΠΡΩΠΗΚΕΝΑ ΦΥΛΑΚΙΑ ΤΩΝ ΕΚΡΥΦΟΓΡΑΜΜΩΝ

Η σταθεροποίηση στο μέτωπο της παραλίας και η ιταλική συντριβή στο Καλιτάκι στέρησαν τους εισβολείς από την «πορεία θριάμβου προς τα Ιωάννινα» που ονειρεύονταν. Το ηθικό τους έπεσε χαμηλά, ενώ των Ελλήνων υψωνόταν στα ουράνια. Στο ανατολικό μέτωπο ξεκίνησαν σποραδικές τοπικές αντεπιθέσεις. Ως τις 6 του Νοέμβρη, η περιοχή ως έξω από την Κόνιτσα είχε περιέλθει πάλι σε ελληνικά χέρια.

6 **18/11/1940: Η ελληνική αντεπίθεση**

Στις 12 του Νοέμβρη, το μέτωπο στην Ηπειρο ανέλαβε το Α' Σώμα Στρατού. Από τις 14 άρχισε αναγνωριστικές επιχειρήσεις. Τα σημάδια ήταν ευνοϊκά. Οι Ιταλοί έχαναν τις θέσεις τους τη μια μετά την άλλη. Στις 18 ξέσπασε σαρωτική η ελληνική αντεπίθεση. Η κραυγή «Αέρα» αντήχησε στις βουνοκορφές. Καθώς ξημέρωνε 19 του Νοέμβρη, οι Ιταλοί βρίσκονταν στις θέσεις που κατείχαν πριν από τις 28 του Οκτώβρη. Και πια έπρεπε να τις υπερασπιστούν. Ουσιαστικά, σε ελληνικό έδαφος έμειναν μόλις 21 μέρες τρεις βδομάδες!

7 **22/11/1940: Καμένη γη**

Στο παραλιακό μέτωπο, η ελληνική αντεπίθεση ξέσπασε σφοδρή. Οι Έλληνες μπήκαν στην Ηγουμενίτσα και τη βρήκαν παραδομένη στις φλόγες. Οι πολλοί κάτοικοι είχαν εκτελεστεί, ενώ άμαχοι είχαν συλληφθεί για να επιδειχθούν ως αιχμάλωτοι. Σαγιάδα, Πωγώνι και Φιλιάτες είχαν ακολουθήσει την ίδια μοίρα. Πόλεις και κωμοπόλεις είχαν καταστραφεί. Όμως οι Ιταλοί είχαν υποχωρήσει. Το τελευταίο τους προγεφύρωμα σε ελληνικό έδαφος, η συνοριακή κωμόπολη Φιλιάτες, απελευθερώθηκε στις 22 του Νοέμβρη.

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

ΜΕΓΑΛΑΙ ΕΠΙΤΥΧΙΑΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΟΠΛΩΝ

ΚΑΤΩΤΗΝ ΟΥΣΑΛΟΝΤΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΣ ΑΝΤΕΠΙΘΕΣΕΣ Η 3^η ΜΕΡΑΡΧΙΑ ΤΩΝ ΑΔΩΚΙΣΤΩΝ, ΕΠΙΣΤΡΩΘΕΝ ΑΤ ΤΟΥΝΟΥ, ΠΕΡΤΑΛΕΡΟΥ ΚΑΙ ΦΑΛΙΣΤ. ΕΠΙΦΟΡΟΥΣ, ΕΞΕΜΗΔΕΜΙΣΘΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΤΑΚΤΩΝ ΦΙΤΩΝ ΤΗΣ ΠΑΡΕΣΤΡΕ ΚΑΙ ΤΑΙΣ ΕΤΑΡΕΣΙΑΙΣ ΕΣ ΑΠΟΛΗΣ ΕΠΙΣΤΡΕΤΕΣ ΘΥΒΑΤΑΘΕΣ ΑΣΜΑΛΩΤΟΙ ΚΑΙ ΚΑΚΤΟΙΩΝ ΥΛΙΩΝ ΠΕΡΙΛΑΘΗΕΙΣ ΗΜΕΤΕΡΑΣ ΣΕΡΑΣ ΤΟΙΣ^η ΠΟΛΕΜΙΚΟΙΣ ΑΡΧΑΙΩΣΘΕΙ

9 **22/11/1940: Στην Κορυτσά**

Η ελληνική επίθεση στο δεξιό μέτωπο εκδηλώθηκε στις 2 το μεσημέρι, 21 του Νοέμβρη. Το πρώτο ύψωμα πάρθηκε με την ξιφολόγη. Το ίδιο και το δεύτερο. Οι Ιταλοί το ξαναπήραν και το ξανάχασαν. Το πρώτο χιόνι εμπόδιζε τη δράση. Όμως, ως τη νύχτα ολόκληρος ο ορεινός όγκος είχε πέσει στα ελληνικά χέρια. Οι Έλληνες συνέχισαν στο σκοτάδι. Ξημέρωμα 22 του Νοέμβρη, βρέθηκαν να 'χουν μπροστά τους τον κατήφορο της πλαγιάς. Και πουθενά ιταλική αντίσταση. Μόνο μια ατέλειωτη φάλαγγα κινιόταν από την Κορυτσά προς πιο βόρεια σημεία. Υποχωρούσαν. Νύχτωνε όταν στην πλαγιά, στα πόδια των Ελλήνων, φάνηκαν τα φώτα της Κορυτσάς. Οι στρατιώτες διατάχτηκαν να σταματήσουν. Προχωρούσαν 27 ώρες χωρίς σταματημό. Δεν γινόταν να εμφανιστούν σ' αυτό το χάλι στην πρώτη ελληνική πόλη της Βόρειας Ηπείρου που τύχαινε στο διάβα τους. Θα έμπαιναν ξεκούραστοι το επόμενο πρωί. Αλλά στην Κορυτσά τους περιμένανε. Διατάχτηκαν ένα τάγμα κι ένας λόχος να κυριεύσουν την πόλη. Ξεκίνησαν αγώνα δρόμου, ποιος θα είχε την τιμή να φτάσει πρώτος. Εφτασαν μαζί λίγο πριν από τις 6. Στην Κορυτσά γινόταν χαλασμός.

8 **22/11/1940: Η προέλαση**

Η προέλαση του ελληνικού στρατού στο κεντρικό μέτωπο ήταν αρχικά πιο αργή. Στις 22 του Νοέμβρη οι φαντάροι της 8ης μεραρχίας πήραν το Λεσκοβίκι. Μια μόνο λέξη στο ανακοινωθέν του ελληνικού επιτελείου: «Κορυτσά, Φιλιάται, Λεσκοβίκιον ελευθερώθησαν σήμερον». Στην Κορυτσά όμως γινόταν χαλασμός.

10 **30/11/1940: Πανωλεθρία**

Αργά τη νύχτα, 30 του Νοέμβρη, από το Γενικό Επιτελείο Στρατού εκδόθηκε το «υπ' αριθμόν 35 Πολεμικόν Ανακοινωθέν». Αναφέρει: «Καθ' όλην την ημέραν συνεχίσθησαν αι επιθετικά μας ενέργεια. Τα στρατεύματά μας διά σκληρών αγώνων ανέτρεψαν εις πλείστα σημεία την πείσιμονα αντίστασιν του εχθρού και εκέρδισαν έδαφος εις σημαντικόν βάθος. Εις το δεξιόν του μετώπου, τα προκεχωρημένα στοιχεία μας εισήλθο εις Πόγραδετς. Περιήλθον εις χείρας μας έξι πυροβόλα 50 πολυβόλα, σημαντικός αριθμός όλμων και παντοειδές υλικόν. Συνελάβομεν 15 αξιωματικούς και υπέρ τους 200 στρατιώτας αιχμαλώτους».

11 4/12/1940: Στρατηγική νίκη

Ο στρατός μας προελαύνει ραγδαίως μετά την κατάληψιν της Πρεμετής

Στο κεντρικό μέτωπο, στην κοιλάδα του Αώου, η ελληνική προέλαση συνάντησε μεγάλες δυσκολίες, καθώς οι Ιταλοί είχαν τη δυνατότητα να παρατάξουν

άρματα μάχης απέναντι στο ελληνικό πεζικό. Μελανοχίτωνες, τάγματα πυροβόλων και μονάδες από τις μεραρχίες Αλπινιστών Πουστερία και πεζικού Μοδένα ενίσχυαν τις ιταλικές οχυρώσεις. Οι μάχες εκεί κράτησαν μέρες. Στις 4 του Δεκέμβρη, οι ελληνικές δυνάμεις ανέτρεψαν τις ιταλικές και πήραν τη στρατηγικής σημασίας Πρεμετή. Από τη στιγμή εκείνη, η επικοινωνία του αμαξίου δρόμου Λεσκοβίκι-Κορυτσά ήταν ελεύθερη και ασφαλής για τους Έλληνες.

12 6/12/1940: Ατακτη φυγή Ιταλών

ΤΑ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΑ ΜΑΣ ΚΑΤΑΛΑΒΟΝ ΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΑΓ. ΣΑΡΑΝΤΑ

Η διάσπαση του μετώπου στα δεξιά και το πάρσιμο του Πόγραδετς έσπειραν τον πανικό στους Ιταλούς. Η απελευθέρωση της Πρεμετής εξασφάλισε την άνετη επικοινωνία των ελληνικών δυνάμεων του κεντρικού μετώπου με αυτές του δυτικού. Η εξάρθρωση των Ιταλών θα ήταν πλήρης, αν εκκαθαριζόταν και ο δρόμος από την παραλία ως την Κακκαβιά, πριν από το Αργυρόκαστρο. Για να γίνει αυτό, έπρεπε να παρθούν οι Άγιοι Σαράντα. Οι Έλληνες που κινούνταν στο μέτωπο της παραλίας έκαψαν την ιταλική αντίσταση και πέρασαν νικηφόρα τον ποταμό Μπίστριτσα. Στις 6 του Δεκέμβρη μπήκαν στους Αγίους Σαράντα. Βρήκαν την πόλη αδειανή, λεηλατημένη και πυρπολημένη. Οι Ιταλοί έφευγαν προς τα βόρεια.

13 7/12/1940: Εκκαθάριση

Οι γεροντότεροι έβλεπαν για τρίτη φορά τον ελληνικό στρατό να απελευθερώνει την πόλη του Δελβίνου. Η σφοδρή προέλαση έφερε τον ελληνικό στρατό να εκκαθαρίζει τα γύρω και να μπαίνει στην πόλη στις 12 του Δεκέμβρη του 1940, στην προσπάθεια να αποκτήσει επαφή με τα τμήματα που κινούνταν προς το Αργυρόκαστρο. Οι Ιταλοί προτίμησαν να υποχωρήσουν προς τη Χειμάρρα.

14 8/12/1940: Γαλάζια μέρα

Η κατάληψη της Πρεμετής από τους Έλληνες έφερε τον πανικό στους Ιταλούς. Την ίδια εκείνη μέρα, 4 του Δεκέμβρη, εγκατέλειψαν το Αργυρόκαστρο για να μην αποκοπούν, καθώς η ελληνική προέλαση στην κοιλάδα του Αώου ξαφνικά άρχισε να εκδηλώνεται με μεγάλη ταχύτητα. Όμως ο ελληνικός στρατός δεν μπόρεσε αμέσως στην πόλη. Οι Ιταλοί επέστρεψαν, πήραν το υλικό που είχαν εγκαταλείψει, έκαψαν την πόλη, ανέλαβαν ομήρους κι αντιστάθηκαν όταν εκδηλώθηκε η ελληνική επίθεση. Η αντίστασή τους κάμφθηκε την ίδια μέρα. Ο ελληνικός στρατός μπήκε στην πόλη, ενώ οι Ιταλοί υποχώρησαν προς το Τεπελένι.

15 22/12/1940: Τιτάνια νίκη

Η ανασύνταξη των ελληνικών δυνάμεων στο κεντρικό μέτωπο και η αποκατάσταση του βόρειου δρόμου που οδηγεί από το Αργυρόκαστρο στο Τεπελένι πήραν μέρες, δίνοντας στους Ιταλούς τον χρόνο να οργανωθούν. Οι μάχες μπροστά στο Τεπελένι ξέσπασαν στις 18 του Δεκέμβρη. Οι Ιταλοί αμύνθηκαν σθεναρά αλλά είχαν τρομερές απώλειες. Οι Έλληνες πολεμούσαν με τιτάνια ορμή. Χίλιοι στρατιώτες της ιταλικής μεραρχίας με τον βαρύγδουπο τίτλο «Λύκοι της Τοσκάνης» παραδόθηκαν. Οι μάχες κόπασαν την παραμονή των Χριστουγέννων. Οι ελληνικές επιτυχίες όμως δεν είχαν επιστέγασμα το πάρσιμο της πόλης.

17 24/12/1940: Η ώρα του Παπανικολή

Το ελληνικό υποβρύχιο «Παπανικολής» με κυβερνήτη τον πλωτάρχη Ιατρίδη φώλιαζε σε μια σπηλιά σ' ένα από τα ακατοίκητα νησάκια της Λευκάδας. Νύχτα, 23 του Δεκέμβρη, το περισκόπιό του έπιασε μίαν ιταλική βενζινακάτο να πλέει δίχως συνοδεία προς το λιμάνι του Αυλώνα. Αναδύθηκε. Οι πέντε Ιταλοί παραδόθηκαν. Ο πλωτάρχης τούς ανέκρινε κι έμαθε το θαλασσινό «μονοπάτι» που οδηγούσε στον Αυλώνα ανάμεσα από τις ποντισμένες νάρκες. Μεσημέρι 24 του Δεκέμβρη, το περισκόπιό του έπιασε μια νηοπομπή από δώδεκα μεταγωγικά και τρία αντιτορπιλικά που κατευθυνόταν στον Αυλώνα. Το υποβρύχιο πήρε πλάγια θέση, αναδύθηκε κι εξαπέλυσε τρεις τορπίλες, που χτύπησαν ισάριθμα μεταγωγικά και τα βύθισαν.

16 22/12/1940: 10 μέρες μάχες

Δέκα ημέρες και δέκα νύχτες κράτησε η μάχη της Χειμάρρας. Οι Ιταλοί την είχαν οχυρώσει και χρησιμοποίησαν για την άμυνά της τανκς, αεροπορία, πυροβολικό και πεζικό. Στην παραλία οι Ιταλοί είχαν φράξει το στενό της Παπαθιάς με αλληπάλληλες αμυντικές γραμμές. Οι Έλληνες αποκρούστηκαν στις 15 του μήνα. Έκαναν τρεις μέρες κι έχασαν 370 άνδρες ώσπου να πάρουν ένα λόφο. Όταν, στις 19, πάρθηκε στο εσωτερικό το διάσελο του Κούτσι, οι Ιταλοί της Παπαθιάς κυκλώθηκαν. Στις 20 υποχώρησαν στην παραλία. Στις 21 παραδόθηκαν. Κούτσι και Παπαθιά τούς στοίχισαν 900 αιχμάλωτους, 300 νεκρούς, πυροβόλα, όπλους και τεράστιες ποσότητες πυρομαχικών που «εξόπλισαν» τον ελληνικό στρατό. Στις 22 του Δεκέμβρη, «πεζοπορούντες επί δεκάωρον», όπως ανέφερε ο σημαιοφόρος του ναυτικού Πύρρος Σπυρομήλιος, οι Έλληνες μπήκαν στην πόλη «γενόμενοι δεκτοί υπό των κατοίκων με έξαλλον ενθουσιασμόν». Ο σημαιοφόρος ύψωσε την ελληνική σημαία και ξεκίνησε νέα πορεία, βορειότερα. Ο βαρύς χειμώνας σταμάτησε την προέλαση. Οι Ιταλοί οχυρώθηκαν στον Αυλώνα.

18 10/1/1941: Γιορτές με την... Ξιφολόγχη

Χιονισμένα και κρύα πέρασαν τα Χριστούγεννα στα βουνά. Ξημέρωμα, 6.45', πριν να φέξει, δόθηκε το σύνθημα της επίθεσης. Με την Ξιφολόγχη και χωρίς προπαρασκευή

πυροβολικού, οι άνδρες χύθηκαν στα παγωμένα βουνά. Σε μια ώρα πήραν το ύψωμα 1292. Σ' άλλες έξι, το Μάλι Σεβράνιν. Η παραμονή της Πρωτοχρονιάς κηρύχθηκε ημέρα ξεκούρασης. Τη νύχτα δεν υπήρχε ρεβεγιόν. Με την κουραμάνα να εξακολουθεί στο ένα όγδοο της μερίδας των πρώτων ημερών και τη διαταγή «Νωρίς όλοι για ύπνο», οι μαχητές καταλάβαιναν πως ο ερχομός του καινούργιου χρόνου θα συνδυαζόταν με έφοδο. Την Πρωτοχρονιά, με χιόνι, η επίθεση ξανάρχισε σ' όλο το μέτωπο.

19 9 - 26/3/1941: Η «εαρινή» επίθεση

Στις αρχές του Μάρτη, ο ίδιος ο Μπενίτο Μουσολίνι έφτασε στην Αλβανία για να παρακολουθήσει από κοντά τις επιχειρήσεις. Κύριος στόχος, η διάσπαση του μετώπου σε μια γραμμή έξι χιλιομέτρων, από την Γκλάβα στο Μπουμπεσι, με κύριο βάρος την περιοχή της Τρεμπεσίνας. Την επιχείρηση είχε αναλάβει το όγδοο ιταλικό σώμα στρατού, που έριξε στη μάχη τέσσερις μεραρχίες και δυο τάγματα μελανοχιτώνων, κρατώντας άλλες δύο σε εφεδρεία. Απέναντί τους, η πρώτη ελληνική μεραρχία που πολεμούσε συνεχώς, χωρίς σταματημό, από την αρχή της εκστρατείας. Η πολυδιαφημισμένη «Εαρινή Επίθεση» των Ιταλών ξέσπασε στις 9 του Μάρτη του 1941 σε όλη τη γραμμή του μετώπου. Στις 26 του Μάρτη ο απολογισμός ήταν τραγικός: Δώδεκα ιταλικές μεραρχίες με άφθονα εφόδια είχαν ριχτεί σε έξι πεινασμένες και εξθωμένες ελληνικές και δεν πήραν ούτε μια σπιθαμή. Εντεκα μέρες αργότερα, οι Γερμανοί κήρυξαν τον πόλεμό στην Ελλάδα.

Προσωπικά ιστορικά γεγονότα
 Όταν κατά το έαρ του 1939, ο ιταλικός στρατός άδωθε-
 νοιδεύ εις Ἀλβανίαν κατέλαβε τὴν ἀμακί, ἡ
 τότε ἑλληνική κυβέρνησις ἀπὸ ὀρδῶν πρῶττουσα δι-
 έταξε ἐπισηρατευσῶν κατὰ τὴν ὁδοίαν ἐπισηρατωδῶν
 καὶ ὀδοφαυόμενος τυχόντων Ἐξεδράς Ἀξιωματικῶν κατε-
 τάμη τὴν 7^{ην} Ἀπριλίου τοῦ 1939 τσοδετηδῶν εἰς τὸν 3^{ον}
 Λόχον τοῦ VIII συνοριακοῦ Τομέως. Μετ' ὀλίγων ἡμέρας ἀ-
 τέλαβε μὲν τὴν διμοιρίαν τὴν διασῶμαξιν τὴν γεγύ-
 ραι Συνορίην, ὅσον εἰς τὴν δεξιάν ὄραδην τοῦ ποταμοῦ Σα-
 ρανταπόρου καὶ ἀπὸ ἄλλοις τὴν γεγύρα ἦτο χωρικός καὶ
 τὸ ὀμῶν νηπι φηλαίτιον, καὶ ὄτερ ἔρρισετο εἰς μικρὰς ἀδω-
 στασις ἀπὸ τοῦ Ἀλβανικοῦ τσοῦτοῦ. Τὴν ἔσασκὴν ἐμῆλην εἰς
 τὸ χωρίον Κοσάρτσινο, ὄτερ ἔρρισετο ἐντὸς τῆν ἡμετέρων
 ὄρτων, δέμελεν ὀμοχένια μᾶλλον Ἀλβανικῆν καταφυγῆν, μτοι
 μήτηρ ἡδεχομένη Κυρά μὲν τῶν 2 νιῶν τῆν καίμαῖς θυγα-
 τρὸς διατηροῦσα ποίμνιον ἐξ αἰγῶν. Δὲν ὄσφηθεν ὄμνησῶν
 χροτικῶν δίκαστημα, ὄσσοις εἰ δύο νιοί τῆν ἀπῶτερω ἡοτικῶν ὄσοι-
 ων ὄσῶ ὄσση εἰάν δὲν μὲ ἀσασκῶ κενήμη μου ἐξέγετο Νεζάτ
 ἔδραῶν τσοσῶν ἐγκασαγίγανος τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος καὶ ἐλοηῶδες
 εἰς Ἀλβανίαν. Τότε σαρὰ τῶν ὄρμωδίων ἐτραπικῶς Ἀρχαῖν
 διετάσθη ἡ ἀσασκῶν τσοσῶν τῆν μητρὸς Κυραῖ μὲν τὴν
 τῆν θυγατρὸς τῆς ὄσοι καὶ τὸν ποίμνιον τῆς καὶ ἡ ἐγκασκῶσαι
 τῆς εἰς Κόνιτσον. Εἶπον σασκῶσαι εἰς τὴν σαραιῶσαι, οἰζυρες
 μᾶλλον δὲν σαραιῶσαι ὄσοι τσοσῶν τῶν ὄσοι τῶν ὄσοι καὶ
 μῆσαν ἀνὸν βῆσαν.